

Klasszikus héber nyelv 4.:

Szintaxis

BBN-HEB11-204

Biró Tamás

2023. szeptember 27.

Alapszórend,
a főnévi szerkezet

Ismétlés a mai órára

Az elsőéves anyagból

- Melléknevek és névmások
- Főnevek és előjárók ragozása (szuffixumok)

Ismétlés következő órára

Az elsőéves anyagból

- Minden más, ami nem ige

Témaválasztás házi dolgozatra

PSZICHIÁTRIÁN

**Nővér!
Készüljön fel a
stresszre! Mi itt
sok elmebeteggel
dolgozunk.**

**Láttam...
...meg itt ez a sok
páciens is.**

Kérdések a feladatokkal vagy
az olvasmányokkal kapcsolatban?

A szintaxis építőkövei:
szórend és egyeztetés

Alapszórend

- Alapszórend: VSO mondat
 - Eltérés az alapszórendtől: oka van! mi az oka? *sokat beszélünk még erről!*
-

- Alapszórend főnévi szerkezeten belül: N A = jelzett szó + jelző
- Főnév + melléknév הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל (2Kir 18,19)
- Főnév + birtokos jelző מֶלֶךְ אֲשׁוּר (2Kir 18,19)
- Főnév + mennyiségjelző מֶלֶךְ אֶחָד (Jes 23,15)
- De: mennyiségjelző + főnév אַרְבָּעָה מְלָכִים (Gen 14,9)

Alapszórend: VSO

- (10) a. יָקַח מֹשֶׁה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-בָּנָיו וַיַּרְכָּבֵם עַל-הַמָּמֶר (...)
 És fogta Mózes a feleségét és fiait, és felültette őket a szamárra. (Exod. 4:20)
- b. יָשָׁם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר (...)
 És felkelt Ábrahám reggel... (Gen. 22:3)
- c. תְּהִי חַטָּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד
 Nagy volt az ifjak bűne (1Sám. 2:17)
- d. (...) וְהָשָׁף עַל-פְּנֵי תְהוֹם וַרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:
 ... és sötétség [volt] a mélység felett, és Isten lelke lebegett a vizek felett (Gen. 1:2)
- e. (...) הֲיֵא רֹכֶבֶת עַל-הַמָּמֹר וַיִּרְדֹּת בְּסִתְרֵי הַהָר וְהִנֵּה דָוִד וְאִנְשָׁיו יֹרְדִים לְקִרְאָתָהּ (...)
 ... ő [Abigail] szamáron lovagolt, és a hegy által elrejtve haladt lefelé, és íme, Dávid és emberei [pedig] lefelé jöttek vele szemben... (1Sám. 25:20)

Az alapszórend és eltérés az alapszórendtől

- a. *János megnézi a filmet.*
- b. *A FILMET nézi meg János.* [Nem pedig a balettot.]
- c. *JÁNOS nézi meg a filmet.* [Nem pedig Béla.]
- d. *János – megnézi a filmet.* [Béla viszont nem.]
- e. *A filmet – JÁNOS nézi meg.* [Nem pedig Béla. Ezzel szemben a balettot Béla nézi meg.]
- f. *You are tired.* ['Fáradt vagy.']
- g. *Are you tired?* ['Fáradt vagy?']
- h. *Ich reise heute nach Ulm.* ['Ma Ulmba utazom.']
- i. *Heute reise ich nach Ulm.* ['Ma Ulmba utazom.']
- j. *Reise ich heute nach Ulm?* ['Utazom ma Ulmba?']

A főnévi csoport (bevezetés)

Zabpehely fagyaszttva szárított banánnal

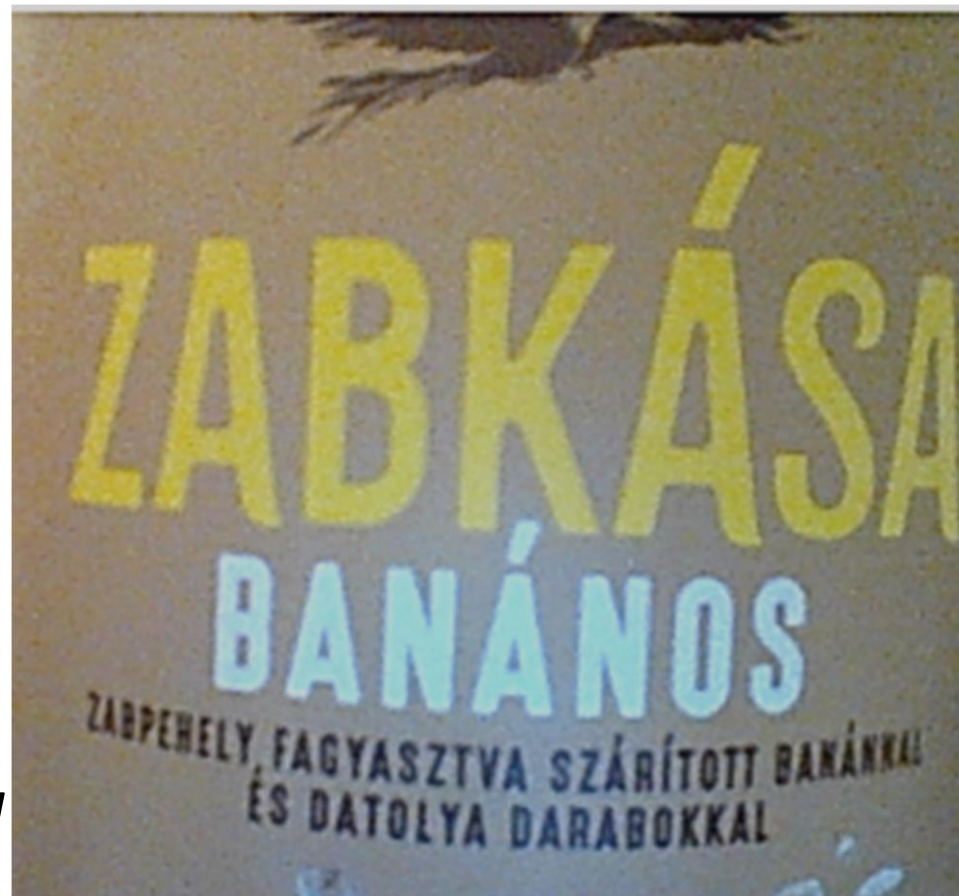
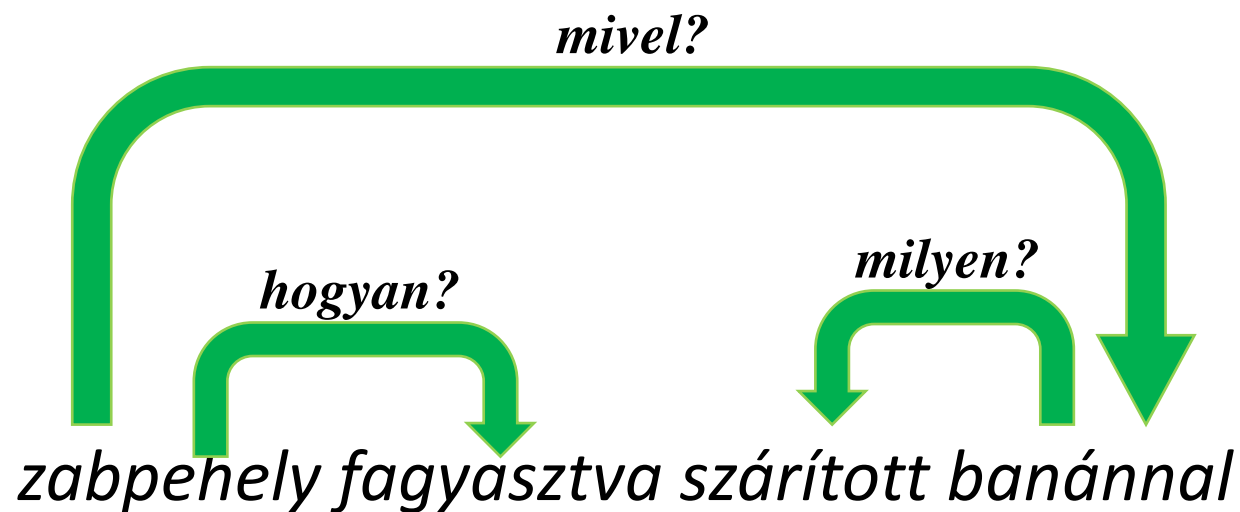
- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

Zabpehely fagyasztva szárított banánnal

*függőségi
elemzés*

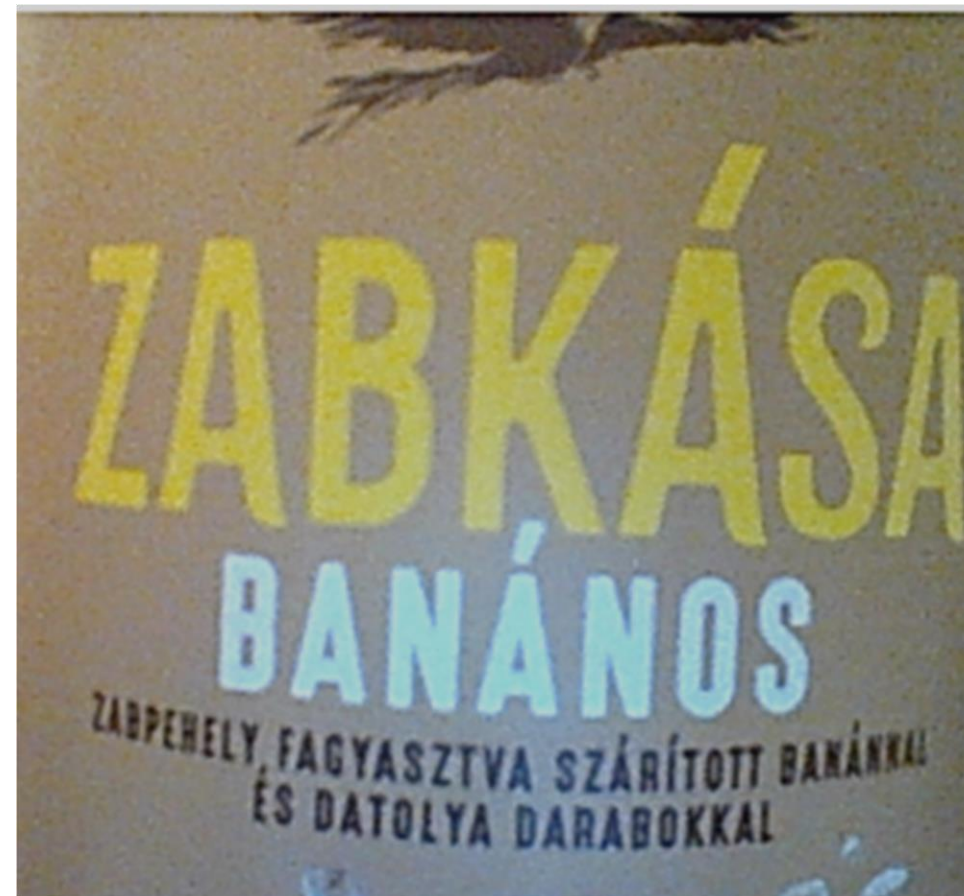
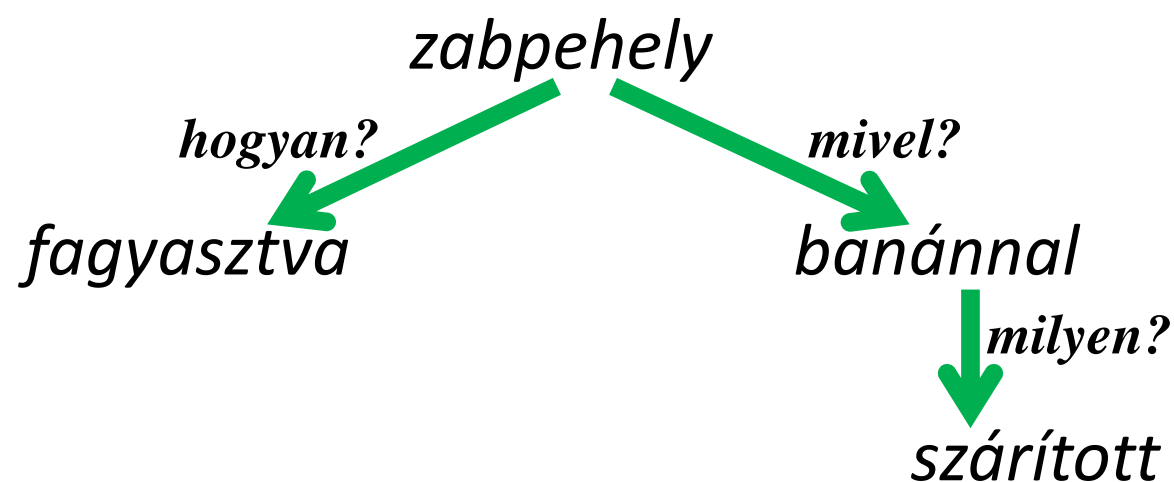
- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

Zabpehely fagyasztva szárított banánnal

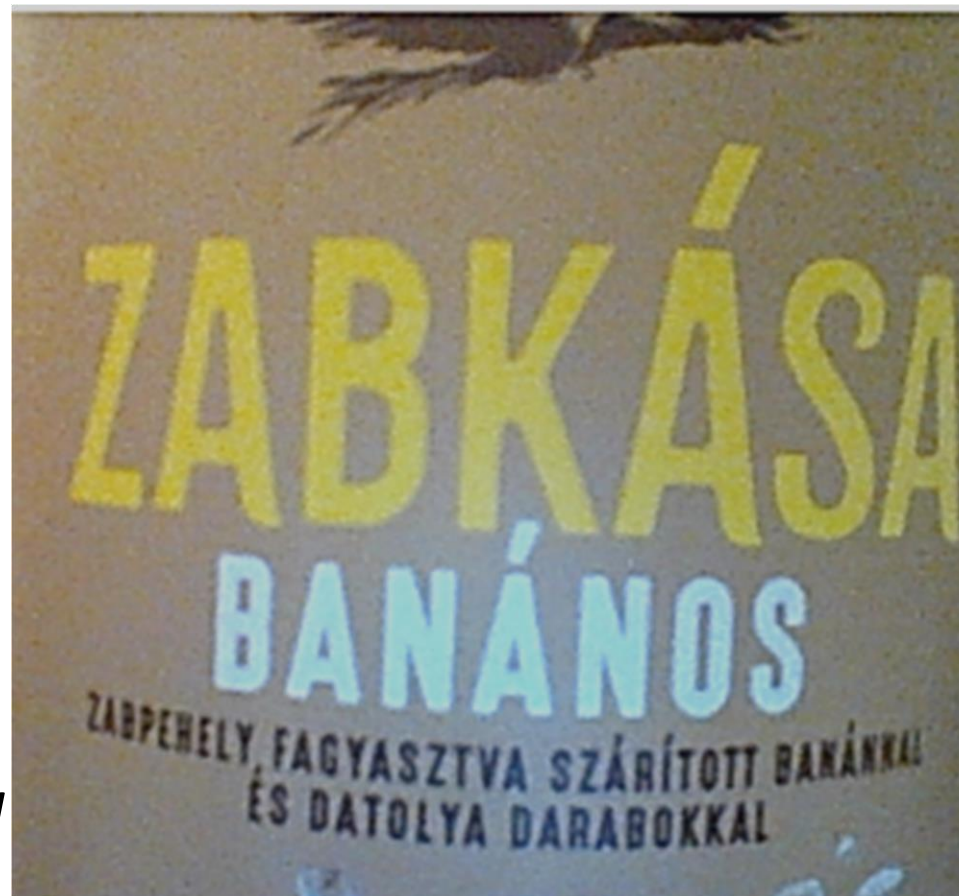
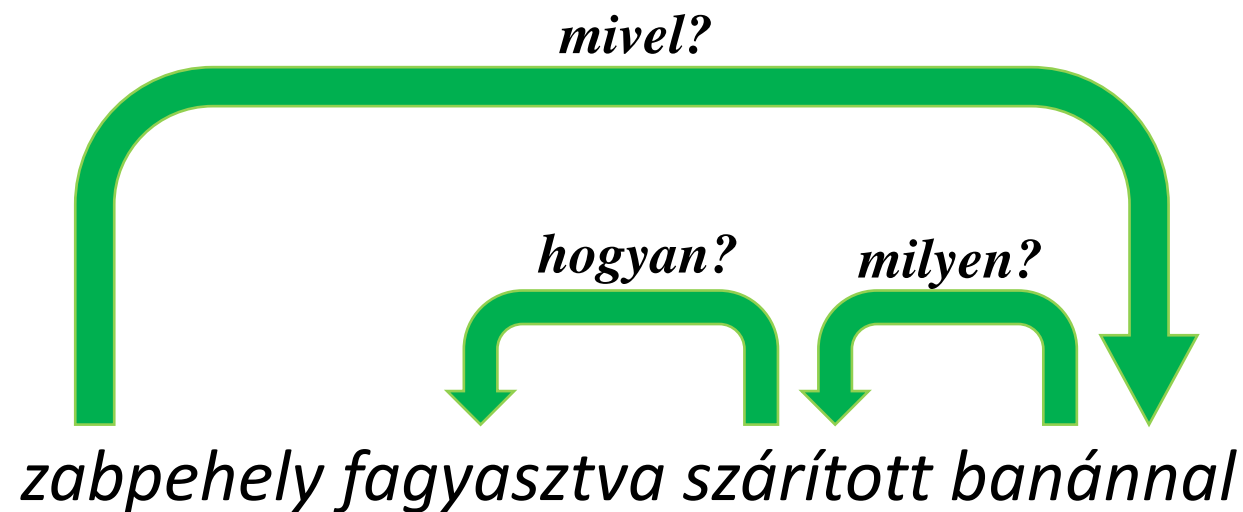
*függőségi
elemzés*

- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

Zabpehely fagyaszttva szárított banánnal

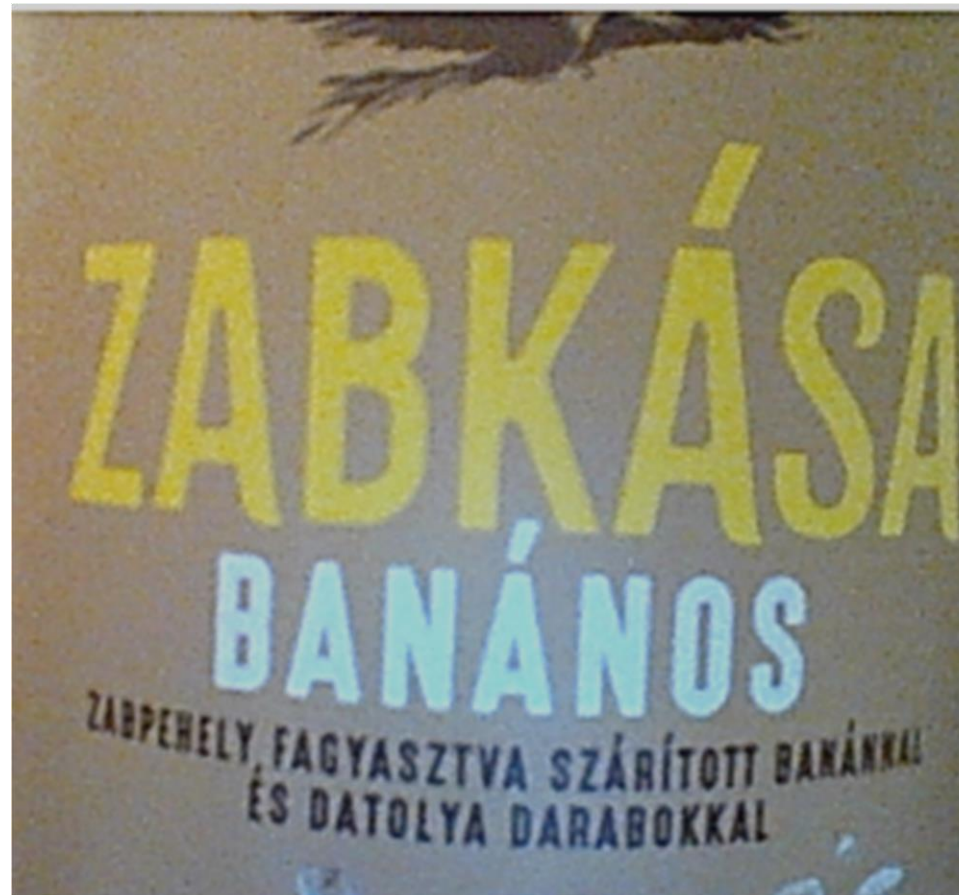
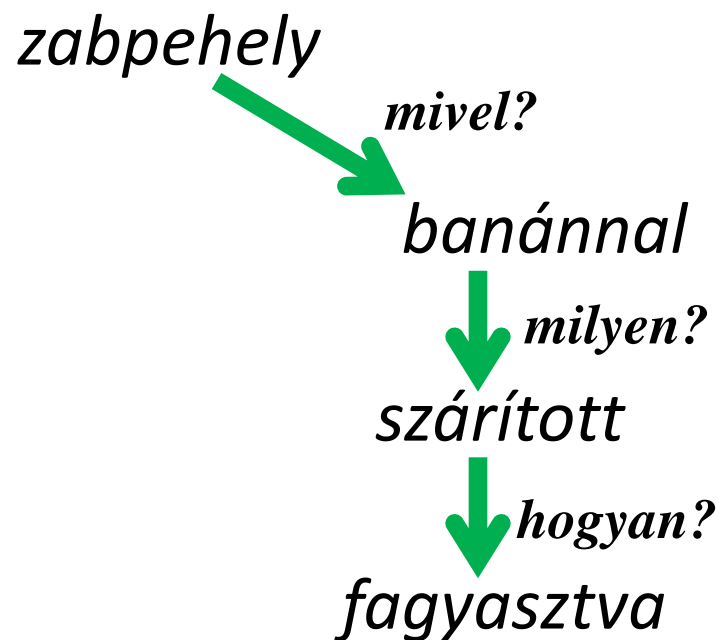
- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

Zabpehely fagyaszttva szárított banánnal

*függőségi
elemzés*

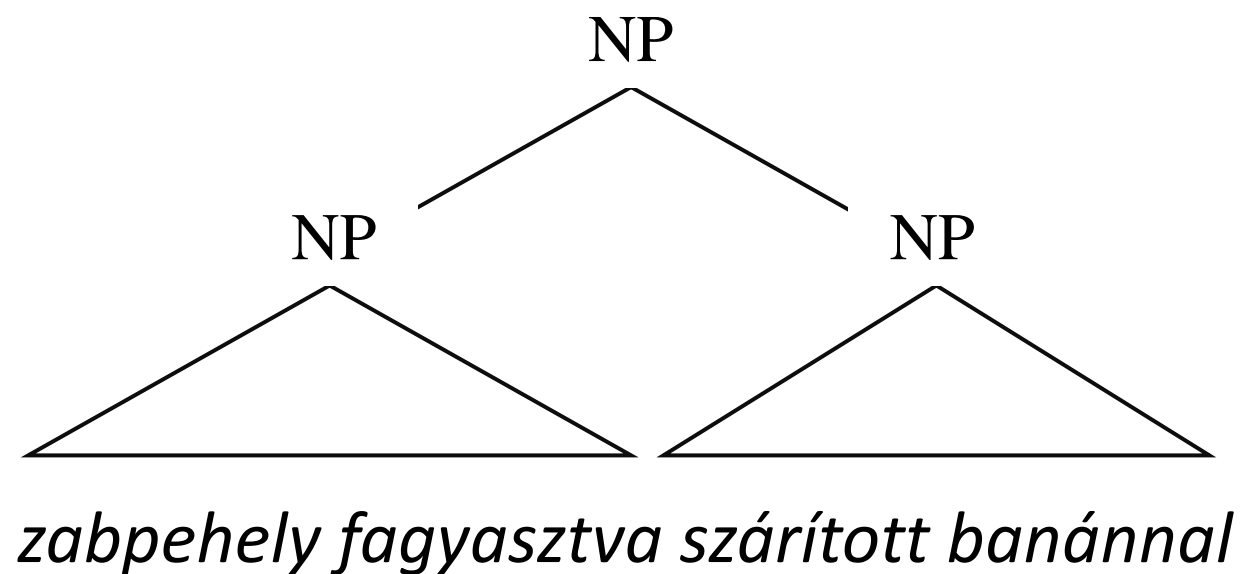
- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

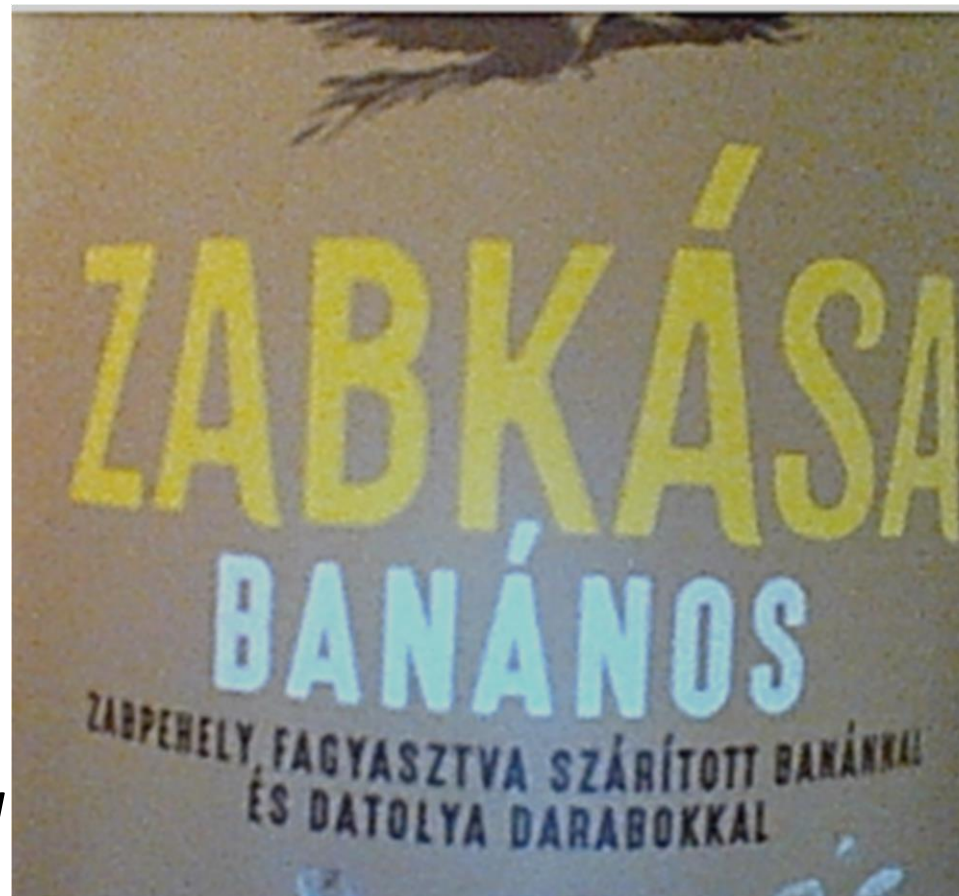
Zabpehely fagyasztva szárított banánnal

összetevős
elemzés

- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

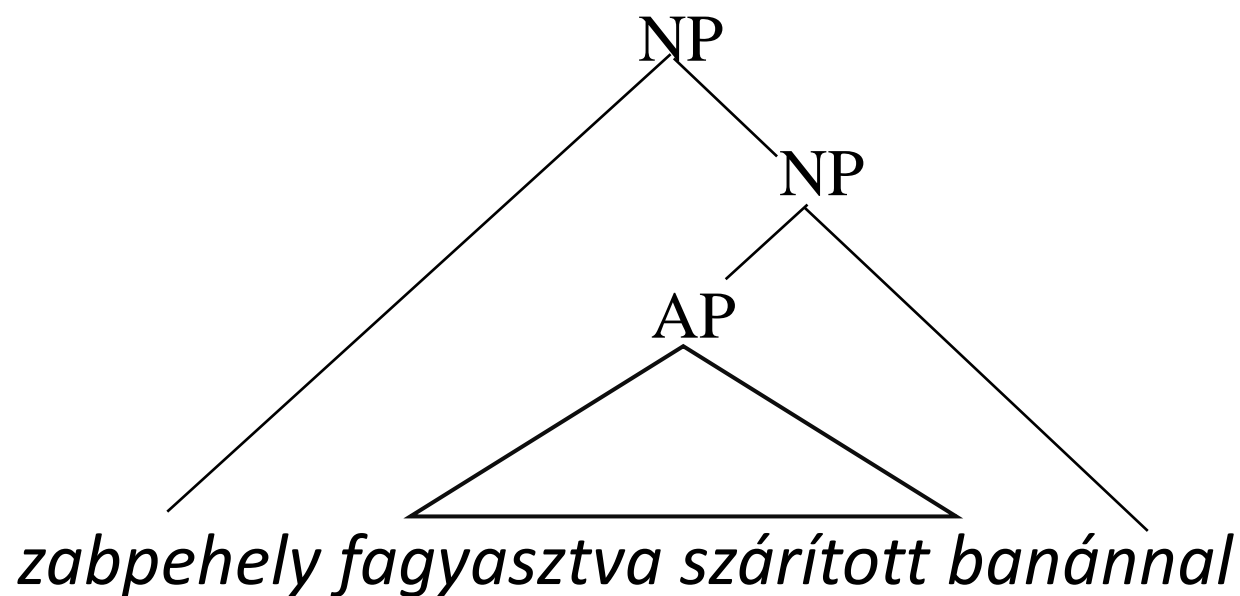

NP: noun phrase

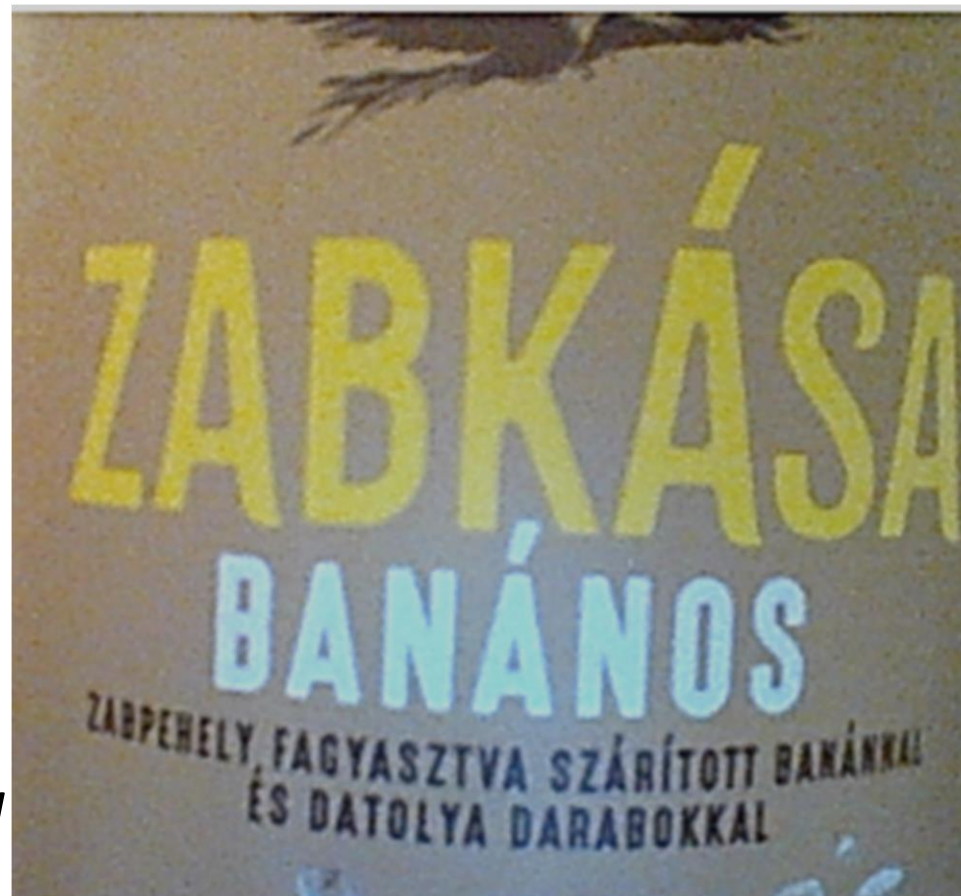

Zabpehely fagyasztva szárított banánnal

- Ádám (5;7): „Ebben tényleg fagyasztott zabpehely van?”

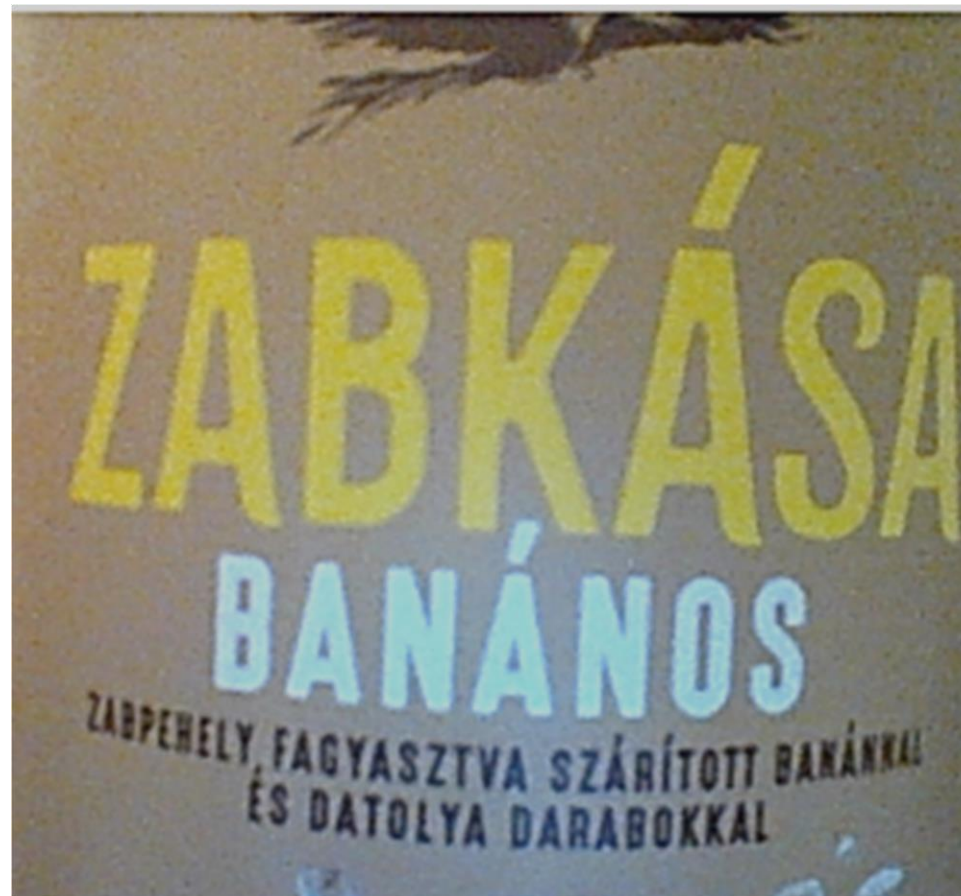
NP: noun phrase, AP: adjectival phrase

Zabpehely fagyasztva szárított banánnal

Mi minden lehet
egy főnévi szerkezetben?

- Főnév és minőségjelző *banános zabkása*
- Főnév és vonzat *zabpehely banánnal*
- Főnév és jelző vonzattal
fagyasztva szárított banán
- Főnév és birtokos jelző *Hanna zabkásája*
- Főnév és mennyiségjelző *két banán*
- stb.

Összetevős elemzés és függőségi elemzés

- Függőségi elemzés (dependency parsing):
 - hagyományos (iskolai) nyelvtanokban Magyarországon,
 - számítógépes nyelvészetben (és néhány további kontextusban).
- Összetevős elemzés:
 - az angolszász irodalomban és a kortárs nyelvészeti szakirodalomban.
- Mindkettőnek megvannak az előnyei, mindkettőre fogunk hivatkozni.
- A félév az összetevős elemzés logikája szerint épül fel.

Szókapcsolatok (szószerkezetek):

a főnévi csoport

A nyelvi jelek jelentései milyen típusúak?

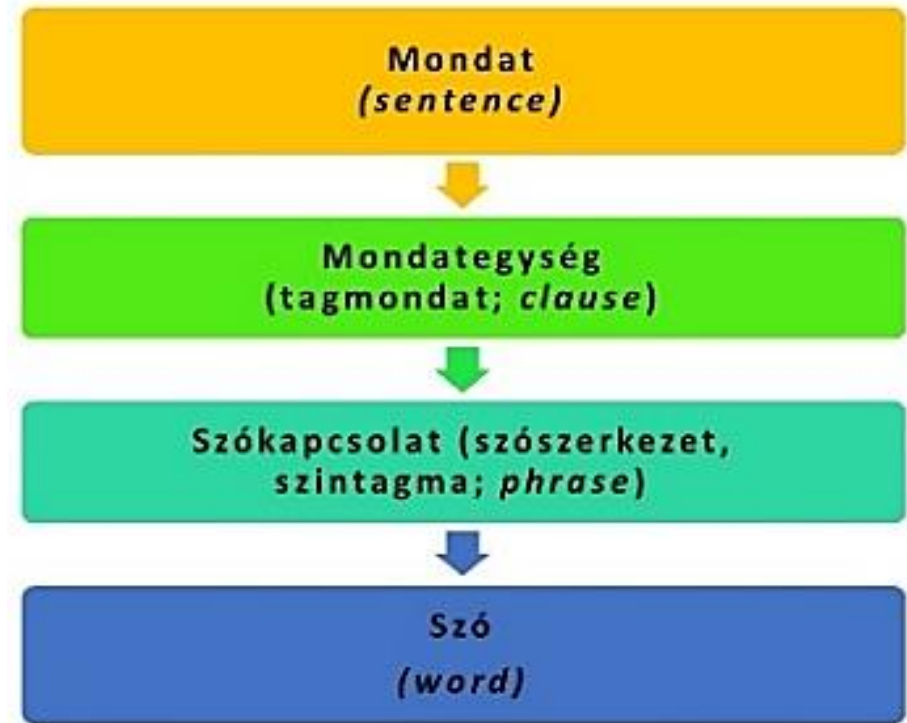
A nyelvi jel	jelentés típusa
mondategység, mondat (S)	állítás
főnév (N), főnévi csoport (NP)	entitás
melléknév (Adj)	tulajdonság
számnév	mennyiség
ige (V), igei csoport (VP)	cselekvés, történés, esemény...
...	...

Főnévi csoport: entitást fejez ki, akár a főnév

Konkrét entitás:	<i>Bodri; az alsó szomszéd legnagyobb kutyája.</i>
Entitások egy kategóriája:	<i>kutya; emlős; magyar vizsla; hosszúszőrű fehér kutya.</i>
Entitások egy csoportja:	<i>három kutya; Budapest kutyái 1970. január elsején.</i>
Absztrakt entitás:	<i>ebtartói felelősségbiztosítás; kutyabetegségek.</i>
Fiktív entitás:	<i>a jelenlegi francia király kedvenc kutyája.</i>

Szintek és típusok

- főnév (N) és főnévi csoport (NP)
- ige (V) és igei csoport (VP)
- melléknév (Adj) és melléknévi csoport (AdjP)
- Ugyanazt a típust fejezi ki.
- Helyettesíthetőség:
a csoport helyettesíthető
egyetlen szóval.

A nyelvi jel	jelentés típusa
mondategység, mondat (S)	állítás
főnév (N), főnévi csoport (NP)	entitás
melléknév (Adj)	tulajdonság
számnév	mennyiség
ige (V), igei csoport (VP)	cselekvés, történés, esemény...
...	...

Főnévi csoport: főnévi funkció a mondatban

FUNKCIÓ	PÉLDA FŐNÉVVEL	PÉLDA FŐNÉVI CSOPORTTAL
alany (vö. <i>ki alszik?</i>)	<i>János alszik.</i>	<i>A három széparcú kisfiú alszik.</i>
névszói állítmány	<i>János kereskedő.</i>	<i>János régi könyveket árusító kereskedő.</i>
tárgy (vö. <i>kit szeret?</i>)	<i>János szereti Ferit.</i>	<i>János szereti azt a fiút, aki osztálytársa volt.</i>
helyhatározó	<i>János Madridban lakik.</i>	<i>János egy EU-tagállam fővárosában lakik.</i>
birtokos jelző	<i>János új regénye izgalmas.</i>	<i>Kiss János, a fiatal író új regénye izgalmas.</i>

A főnévi csoport belseje:

héberben (bevezetés)

Melléknév – minőségjelzős szerkezet

- Főnév és utána egy vele nemben, számban és határozottságban egyeztetett melléknév: N + Adj → NP

• Jónás 1,4: וַיְהִי הַטֵּיִל רֹחַ-גְּדוֹלָה אֶל-הַיָּם

• Jónás 1,14: וְאֶל-תַּתַּן עָלֵינוּ דָם נָקִיא

• Jónás 1,12: בְּשָׁלִי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עָלֵיכֶם

mutató névmás és határozott névelő is.

Névelő: határozott főnév(i csoport)

- Névelő (Det), majd azt követi a főnév: Det + N → NP
- Diskurzusban ismeretlen és ismert elemek:

וַיִּשָׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל אֶחָד בְּסֹבֵב בְּקִרְגֵּיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם
וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַחַת בְּנוֹ:

*Akkor fölemelte Ábrahám a tekintetét, és meglátta, hogy ott van **egy kos**, szarvánál fogva fönnakadva a bozótban. Odament Ábrahám, fogta **a kost**, és **azt** áldozta föl égőáldozatul a fia helyett. (Gen 22,13, RÚF)*

Exod. 13:6–7:

שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לִיקְנוֹן: מִצֹּת יֵאָכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים (...):
***Hét napon** keresztül egyél kovásztalan, és **a hetedik napon** ünnep [legyen] az Örökkévalónak. Kovásztalan fogyasztassék **a hét napon** (...)*

Számnevek: mennyiségjelzős szerkezet

Exod. 13:6–7:

שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לִיקְוֹן: מִצֹּת יֹאכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים (...):

*Hét napon keresztül egyél kovásztalan, és a hetedik napon ünnep [legyen] az Örökkévalónak.
Kovásztalan fogyasztassék a hét napon (...)*

- Szórend és egyeztetés szokatlan!

- Jónás 2,1: וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת

Birtokos (és nem birtokos?) szerkezet

• N [constructus] + N [absolutus] → NP

• Jónás 1,5: וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל-יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה

• Jónás 2,1: וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת

• Jónás 1,6: וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבֵל

• Jónás 2,10: וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה-לָּךְ

• Jónás 1,6: קָרָא אֶל-אֱלֹהֵיךְ

• Jónas 1,7: וַגִּדְעָה בְּנִשְׁלָמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ

Értelmezős szerkezet

NP [absolutus] + NP [absolutus] → NP

(Lásd még a következő órán is.)

- Jónás 1,2:

קוּם לְךָ אֶל-נִינְוָה הַגְּדוֹלָה

*Kelj fel, és menj **Ninivébe, a nagy városba!***

- Gen 12,5:

וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-לֹט בֶּן-אָחִיו

*És fogta Ávrám **Szárájt, feleségét, valamint Lótot, unokaöccsét.***

Vonatkozó mellékmondat

NP + (C) + S → NP

C: például אֲשֶׁר vonatkozószó

- Gen 12,5a: **וַיִּקַּח אַבְרָם (..) וְאֶת-כָּל-יְרוּכּוֹשָׁם אֲשֶׁר רָכַשׁוּ**
וְאֶת-הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחָרָן
És fogta Ávrám... minden vagyonukat, amelyet szereztek, és minden lelket, amelyet szereztek Haranban.
- Jónás 1,5: **וַיִּטְלוּ אֶת-הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֵנִיָּה אֶל-הַיָּם**
És kidobták az összes edényt/eszközt, amely a hajóban [volt], a tengerbe.
- Gen 1,7aβ: **וַיַּבְדֵּל גַּיְוִן הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ**
- Gen 1,11 (non-finit S): **תְּדַשֵּׂא הָאָרֶץ לְנִשְׂא עֵשׂוֹב מִזְרִיעַ זֶרַע**

Ismétlés következő órára,
olvasnivalók és házi feladat

Ismétlés következő órára

Az elsőéves anyagból

- Minden más, ami nem ige

Viszlát jövő szerdán!